

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.Ketab.ir

روش های نوین تولید مثل انسان

روش های نوین باروری مصنوعی

مؤسسه موضوع شناسی احکام فقهی
گروه علمی پژوهش های پزشکی و تغذیه

پژوهشگر: دکتر حمید ستوده خراسانی

ناظر پروژه: دکتر غلام رضا نورمحمدی

مشاور پروژه: دکتر سیدرضا طباطبایی

سرشناسه	: ستوده، حمید، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: روش‌های نوین تولیدمثل انسان: روش‌های نوین باروری مصنوعی / موسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی، گروه علمی پژوهش‌های پزشکی و تغذیه؛ پژوهشگر حمید ستوده خراسانی؛ ناظر پروژه غلام‌رضا نورمحمدی؛ مشاور پروژه سیدرضا طباطبایی.
مشخصات نشر	: قم: حوزه علمیه قم، مرکز تخصصی مهدویت، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۱ ص.
شابک	: 978-600-837249-3
وضعیت فهرست‌نویسی	: فبیا
عنوان دیگر	: روش‌های نوین باروری مصنوعی.
موضوع	: تلقیح مصنوعی انسان (فقه)
موضوع	: (Artificial insemination, Human Islamic law)
موضوع	: تلقیح مصنوعی انسان -- فتاوا
موضوع	: Artificial insemination, Human -- Fatwas
موضوع	: تلقیح مصنوعی انسان
موضوع	: Artificial insemination, Human
شناسه افزوده	: نورمحمدی، غلام‌رضا، ۱۳۴۴ -
شناسه افزوده	: طباطبایی، سیدرضا، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	: موسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی. گروه علمی پژوهش‌های پزشکی و تغذیه
شناسه افزوده	: حوزه علمیه قم. مرکز تخصصی مهدویت
رده بندی کنگره	: BP۱۹۸/۶
رده بندی دیویی	: ۳۷۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۵۶۷۵۹

روش‌های نوین تولید مثل انسان روش‌های نوین باروری مصنوعی

مؤسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی

گروه علمی پژوهش‌های پزشکی و تغذیه

پژوهشگر: دکتر حمید ستوده خراسانی

ناظر پروژه: دکتر غلام‌رضا نورمحمدی

مشاور پروژه: دکتر سیدرضا طباطبایی

ویراستار: احمد مسعودیان

ناشر: انتشارات مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم

نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۲-۴۹-۳

قم / بلوار محمد امین / بلوار جمهوری اسلامی / کوچه ۸ / پلاک ۵۲ /

ص.پ: ۱۱۱۸-۳۷۱۷۵ / تلفن و فاکس: ۰۲۵-۳۲۹۳۶۰۴۵

www.mozooshenasi.ir / Email: info@mamsha.net

فهرست مطالب

۱۱	چکیده
۱۲	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۶	طرح بحث
۱۶	۱. مروری بر تاریخچه پزشکی
۱۸	۲. تبیین مفاهیم اولیه
۱۸	۱-۲. باروری
۱۹	۲-۱-۱. فرآیند باروری طبیعی از دیدگاه پزشکی
۲۷	۲-۱-۲. فرآیند آفرینش انسان در قرآن
۲۹	۲-۲. نازایی
۳۰	۳-۲. نسب
۳۵	فصل دوم: موضوع شناسی باروری مصنوعی
۳۶	طرح بحث
۳۶	۱. تشخیص و درمان ناباروری
۳۶	۱-۱. روش های تشخیص ناباروری
۴۴	۲-۱. روش های درمانی در ناباروری
۴۴	۱-۲-۱. درمان دارویی
۴۵	۲-۲-۱. درمان جراحی
۴۶	۳-۲-۱. روش های کمک باروری
۴۶	۲. رایج ترین روش های کمک باروری (A.R.T)
۴۶	۱-۲. باروری درون رحمی (I.U.I)
۴۹	۲-۲. باروری خارج رحمی (I.V.F)
۵۷	۳-۲. تزریق اسپرم و تخمک به داخل لوله رحمی (G.I.F.T)
۵۸	۴-۲. انتقال تخمک بارور شده (زیگوت) به داخل لوله رحم (Z.I.F.T)
۵۹	۵-۲. تزریق اسپرم داخل سیتوپلاسم تخمک (I.C.S.I)

موارد کاربرد.....	۶۰
مزایا و محدودیت‌های این عمل.....	۶۰
اقدامات پیش از عمل.....	۶۱
مراقبت‌های پس از عمل.....	۶۱
۶-۲. درمان‌های جایگزین (اهدای گامت و جنین و جانشینی رحمی).....	۶۳
۱-۶-۲. اهدای اسپرم (A.I.D.).....	۶۵
۲-۶-۲. اهدای تخمک (E.D.).....	۶۷
۳-۶-۲. انتقال جنین.....	۷۱
۴-۶-۲. رحم جایگزین.....	۷۲
۷-۲. تصویر یکی از مراکز معتبر در درمان ناباروری.....	۷۴
۱-۷-۲. سیستم بررسی زنده و همزمان ساختار سلولی تخمک.....	۷۵
۲-۷-۲. اتاق عمل.....	۷۶
۳-۷-۲. آزمایشگاه تشخیص طبی.....	۷۷
۴-۷-۲. بخش هیستروسکوپی.....	۷۸
فصل سوم: حکم‌شناسی روش‌های نوین باروری.....	۷۹
طرح بحث.....	۸۰
۱. صورت‌های گوناگون باروری در زن و مرد.....	۸۰
۱-۱. تقسیم اول.....	۸۰
۲-۱. تقسیم دوم.....	۸۱
۲. بررسی ابعاد فقهی در باروری مصنوعی.....	۸۳
۳. بررسی حکم تکلیفی در باروری مصنوعی.....	۸۹
گفتار اول. باروری با اسپرم شوهر (هومولوگ).....	۸۹
گفتار دوم. باروری با اسپرم بیگانه (هترولوگ).....	۹۱
دسته اول: ادله قرآنی.....	۹۲
دسته دوم: ادله روایی.....	۹۶
دسته سوم: استناد به مذاق شریعت.....	۱۰۱
گفتار سوم. باروری تخمک با اسپرم شوهر و انتقال آن به رحم جایگزین.....	۱۱۵
۱. باروری با اسپرم شوهر و کاشت آن در رحم همسر دوم.....	۱۱۵
۲. باروری با اسپرم شوهر و کاشت آن در رحم بیگانه.....	۱۱۷
۴. نسب نوزاد در باروری پزشکی.....	۱۲۰

۱-۴. نسب در باروری تخمک زن با اسپرم شوهر.....	۱۲۱.
۲-۴. نسب در باروری تخمک زن با اسپرم بیگانه.....	۱۲۴.
۱-۲-۴. رابطه نوزاد با صاحب اسپرم.....	۱۲۵.
۲-۲-۴. رابطه نوزاد با صاحب تخمک.....	۱۳۰.
۳-۲-۴. رابطه نوزاد با شوهر زن.....	۱۳۱.
۳-۴. نسب در رحم جایگزین.....	۱۳۱.
۱-۳-۴. رابطه نوزاد با صاحب رحم.....	۱۳۳.
۲-۳-۴. رابطه نوزاد با صاحب تخمک.....	۱۳۸.
۳-۳-۴. رابطه نوزاد با صاحب تخمک و رحم.....	۱۴۱.
۵-۳. گذری بر ره آورد تحقیق.....	۱۴۳.
فصل چهارم: فتاوا، استفتائات و فروع جدید.....	۱۴۷.
۱. دیدگاه مراجع معظم تقلید.....	۱۴۸.
۱-۱. سؤالات مشترک.....	۱۴۸.
بند اول.....	۱۴۸.
بند دوم.....	۱۵۲.
بند سوم.....	۱۵۳.
بند چهارم.....	۱۵۵.
بند پنجم.....	۱۵۶.
بند ششم.....	۱۵۷.
۲-۱. فتاوای اختصاصی.....	۱۵۷.
یکم. دیدگاه حضرت امام خمینی (ره).....	۱۵۷.
باروی با اسپرم همسر.....	۱۵۹.
دوم. استفتائات از مقام معظم رهبری دام ظلّه.....	۱۶۰.
سوم. فتاوای آیت الله العظمی وحید دام ظلّه.....	۱۶۳.
چهارم. استفتائات از آیت الله العظمی صافی گلپایگانی دام ظلّه.....	۱۶۴.
پنجم. فتاوای آیت الله العظمی مکارم شیرازی دام ظلّه.....	۱۶۶.
ششم. فتاوای آیت الله العظمی خویی (ره).....	۱۷۳.
هفتم. استفتائات از آیت الله العظمی فاضل لنکرانی (ره).....	۱۷۳.
هشتم. استفتائات از آیت الله العظمی میرزا جواد تبریزی (ره).....	۱۷۸.
نهم. استفتائات از آیت الله العظمی محمدتقی بهجت (ره).....	۱۷۹.

۲. دیدگاه فقهای اهل سنت..... ۱۸۰

۱-۲. نظریه شورای مجمع فقه اسلامی سازمان کنفرانس اسلامی در مورد نوزادان آزمایشگاهی ... ۱۸۰

۲-۲. نظریه شورای مجمع فقه اسلامی سازمان کنفرانس اسلامی درباره تخمک‌های بارور و افزون بر نیاز ۱۸۱

۲-۳. نظرات مجمع فقه اسلامی در مکه مکرمه (۱۴۰۴ ق.) ۱۸۱

۲-۴. نظریات شورای اتحاد اسلامی مصر درباره اقسام باروری (ژانویه ۱۹۸۵ م.) ۱۸۲

۲-۵. فتوای شیخ محمد شلتوت ۱۸۲

۲-۶. فتوای مفتی اردن شیخ عزالدین خطیب تمیمی (۱۴۰۵ ق.) ۱۸۳

۳. طرح فروع جدید..... ۱۸۳

فهرست منابع ۱۸۵

الف) عمومی..... ۱۸۵

ب) پزشکی..... ۱۸۶

ج) روایی..... ۱۸۷

د) تفسیری..... ۱۸۸

ه) فقهی..... ۱۸۸

و) حقوقی..... ۱۹۱

ز) الکترونیکی..... ۱۹۱

فهرست شکل‌ها

شکل ۱-۱. عمل باروری.....	۲۰
شکل ۲-۱. شروع تقسیم رویانی.....	۲۲
شکل ۳-۱. نخستین مرحله تقسیم رویانی.....	۲۳
شکل ۴-۱. مراحل تقسیم رویانی.....	۲۳
شکل ۵-۱. روند لانه‌گزینی تخمک بارور شده.....	۲۴
شکل ۶-۱. تقسیم میوز.....	۲۵
شکل ۷-۱. توتاله (مورولا).....	۲۶
شکل ۱-۲. یک دستگاه سونوگرافی.....	۳۷
شکل ۲-۲. یک تصویر سونوگرافی.....	۳۷
شکل ۳-۲. دستگاه سونوگرافی کالر داپلر.....	۳۸
شکل ۴-۲. تصویر سونوگرافی کالر داپلر.....	۳۹
شکل ۵-۲. تصاویر سونوگرافی سه بعدی.....	۳۹
شکل ۶-۲. سونوگرافی سه بعدی لب شکری.....	۴۰
شکل ۷-۲. لاپاراسکوپي.....	۴۱
شکل ۸-۲. فیبروم رحمی.....	۴۲
شکل ۹-۲. هیستروسکوپي.....	۴۳
شکل ۱۰-۲. تصویری از عمل IUI.....	۴۹
شکل ۱۱-۲. تحریک فولیکول (تخمک‌گذاری) با تزریق دارو.....	۵۲
شکل ۱۲-۲. تخمک‌گیری.....	۵۳
شکل ۱۳-۲. تهیه و آماده‌سازی اسپرم.....	۵۴
شکل ۱۴-۲. مراحل مختلف تقسیم سلولی تا تشکیل جنین ۸ سلولی.....	۵۵
شکل ۱۵-۲. رویان ۳ روزه متشکل از ۸ سلول.....	۵۵
شکل ۱۶-۲. مرحله انتقال رویان به داخل رحم.....	۵۶
شکل ۱۷-۲. عمل انتقال تخمک بارور شده به داخل لوله رحم.....	۵۸
شکل ۱۸-۲. عمل ZIFT.....	۵۹
شکل ۱۹-۲. تزریق اسپرم به درون تخمک.....	۶۲

- شکل ۲-۲۰. تزریق اسپرم به درون تخمک برای بالا بردن احتمال تشکیل سلول تخم..... ۶۲
- شکل ۲-۲۱. نگهداری اسپرم‌ها در نیتروژن مایع..... ۶۶
- شکل ۲-۲۲. سیستم بررسی زنده و همزمان ساختار سلولی تخمک..... ۷۵
- شکل ۲-۲۳. اتاق عمل..... ۷۶
- شکل ۲-۲۴. آزمایشگاه تشخیص طبی..... ۷۷
- شکل ۲-۲۵. بخش هیستروسکوپی..... ۷۸

چکیده

از نظر پزشکی، روش‌های گوناگون کمکی در فرآیند باروری انسانی وجود دارد که امروزه باروری درون رحمی (I.U.I) و باروری خارج رحمی (I.V.F) جزو مشهورترین آن موارد است. موضوع‌شناسی روش‌های رایج کنونی و بررسی ارتباط این مسایل با مباحث مختلف فقهی و تبیین پاره‌ای از احکام تکلیفی و وضعی این موضوع از مهم‌ترین مباحث مطرح در این نوشتار است. در مجموع، از دیدگاه برخی از مراجع معظم تقلید، باروری مصنوعی با اسپرم شوهر (هومولوگ) فی حد ذاته (یعنی بدون در نظر گرفتن لوازم و تبعات آن) اشکالی نخواهد داشت و در الحاق نوزاد به پدر و مادر (صاحب اسپرم و تخمک) هیچ‌گونه تردیدی نیست.

کلید واژگان: باروری، روش‌های کمک باروری، حرمت، حلیت، نسب.

مقدمه

از حکمت‌های خداوند در زمینه ازدواج، تداوم و بقای اجتماع انسانی و بنیان خانواده است؛ امید به بقا و ادامه نسل برای انسان‌ها، امری فطری و در حقیقت، يك نوع کمال برای آدمی به شمار می‌آید. از این رو، باروری در بیشتر فرهنگ‌ها، ارزش و اهمیت زیادی دارد و آرزوی داشتن فرزند، یکی از محرک‌های انسانی در ازدواج است.

با این وجود، در دنیای کنونی ناباروری مسئله‌ای شایع و نگران‌کننده برای زن و شوهر تلقی شده و از این رو، یکی از موضوعاتی که امروزه مورد توجه و ابتلای برخی از آنان قرار گرفته و سؤالات فراوانی را برانگیخته «باروری مصنوعی» است. این موضوع اگر چه بحثی نوپیدا است، ولی ارتباط آن با سایر مسایل فقهی- حقوقی و ارتباط نزدیکش با مباحث پزشکی، اقتضای پیدایش جستاری کامل را فراروی پژوهشگران قرار داده است؛ چرا که این مسئله با پیشرفت فناوری‌های زیست پزشکی، رشدی فزاینده یافته و نتایج قابل ملاحظه‌ای بر آن مترتب شده است. طبعاً آثار آن به عرصه فقه و حقوق اسلامی کشیده می‌شود و موجب بروز پرسش‌ها و بعضاً چالش‌هایی نیز می‌گردد.

بنابراین، اهتمام به نهاد خانواده و جلوگیری از اختلال نظام در آن می‌تواند از اهداف این گونه از تحقیقات اسلامی باشد که البته موضوع‌شناسی دقیق، جهت‌دهی صحیح و ارایه راه‌حل‌های شرعی با قابلیت پیاده‌سازی قانونی در گسترش آن از ثمرات مهم این امر تلقی می‌گردد.

در این پژوهش، شناخت مسئله (زیست فناوری باروری انسانی) از دیدگاه پزشکی حایز اهمیت است که با رویکرد تبیین روش‌های نوین و گوناگون کمک باروری در درمان نازایی و توضیح مراحل آن صورت می‌گیرد و البته قرین توجه به مستندات فقهی و مقتضای دلالت آن‌ها در تجویز یا تحریم حالت‌های مختلف باروری نیز خواهد بود تا مباحث به شکل کاربردی مطرح گردد.

بنابراین، اثر حاضر به تحقیق درباره گونه‌های مختلف باروری مصنوعی و حکم شرعی آن‌ها می‌پردازد؛ لذا، رویکرد توصیفی و تحلیلی در این تحقیق ما را در برابر این پرسش قرار می‌دهد که: آیا باروری‌های مصنوعی فی نفسه امری جایز است یا خیر؟

پاسخ‌گویی به سؤال اصلی، مستلزم طرح پرسش‌های فرعی دیگری است که برخاسته و تحلیل یافته از پرسش اصلی یا مرتبط با آن است؛ از این رو، بحث و بررسی آن‌ها نیز

اجتناب ناپذیر و ضروری خواهد بود:

۱. مراد از باروری مصنوعی و حالات مختلف در آن چیست و چه روش‌هایی برای آن

وجود دارد؟

۲. گستره باروری مصنوعی با چه مباحثی از فقه دارای ارتباط است؟

۳. آیا آفرینش نوزادان آزمایشگاهی امری شرعی است؟ آیا جواز باروری مشروط به علقه

زوحیت است؟

۴. نسب آنان در اشکال مختلف چگونه تعیین می‌شود؟ اساساً چه شیوه‌ای برای

دستیابی به باروری مشروع در این زمینه وجود دارد؟

۵. فتاوای مراجع معظم و فقهای اهل سنت در این زمینه چیست؟

از این رو، ساختار اصلی مجموعه حاضر که از نوع مسئله پژوهی است - جستاری در زمینه موضوع‌شناسی باروری مصنوعی از منظر پزشکی و سپس کاوشی در ساحت فقهی و حقوقی آن است. به بیانی دیگر، در این اثر، تبیین کلیات و مقدمات بحث و تعیین دامنه آن، قرین بازشناسی ماهیت واقعی باروری از منظر علمی و پزشکی در بخش اول شده است. در بخش دوم، مسایل مختلف حقوقی و فقهی مطرح در این زمینه با تمرکز بر حکم تکلیفی باروری پزشکی و حکم وضعی نسب تبیین شده است. یادکرد یافته‌های تحقیق و مروری بر فتاوای مراجع معظم تقلید و فقهای اهل سنت، پایان بخش این مجموعه خواهد بود.